

Dialog

– om konsten att förebygga

TRIVSEL
ÄR FÖREBYGGANDE

EN SKOLA DÄR JAG SKULLE TRIVAS

ALLA MÅSTE
KOMMA!!!!

HÄNSYTT PÅ HÄLSAN

” Där man kan vakna upp på morgonen och tänka – yes jag får gå till skolan – även om det är snöstorm ute. Och det skulle vara en plats för glädje, där man kan prata och skratta med alla, och där elever och lärare har en lika bra relation som kompisar. Och ingen skulle börja skälla och skrika bara för att man kanske inte fattar på en gång.”

Elev på Solbergaskolan

ETT BÄTTRE SKOLKLIMAT KAN LEDA TILL

DROGPREVENTION

Genom att få eleverna att trivas i skolan och vilja gå dit varje dag kan skolan vara med och minska alkoholproblemen bland ungdomar.

2002 fick Statens Folkhälsoinstitut ett regeringsuppdrag att ta fram ett underlag för att stärka det alkoholskadeförebyggande verksamheten i skolorna. I sin rapport till regeringen lyfte man fram fyra områden som särskilt viktiga för skolans preventiva arbete.

- Samarbete och dialog med skola och föräldrar
- Innehållsrik och strukturerad fritid
- Samtalsbaserad undervisning om alkohol och andra droger som en del av socialt och emotionellt lärande
- Elevhälsan och den pedagogiska verksamheten i samarbete.

Med utgångspunkt i dessa grenar för skolans förebyggande arbete startades projektet Trestad Skola 2003. Det är ett samarbete mellan Stockholm, Göteborg och Malmö som finansieras Mobilisering mot Narkotika, Socialdepartementet. I Stockholm har Solbergaskolan i Älvsjö, Sofias skolan på Södermalm, Bergholmsskolan i Bagarmossen samt Hjulstaskolan och Gullinge/Enbackens skola i Tensta deltagit. Preventionscentrum Stockholm, Precens, har svarat för projektledning och koordination av insatserna.

Skolorna har själva utformat sitt eget projekt och med starkt stöd från stadsdelsdirektörerna har de gjort att projektet blivit mycket uppskattat och lyckat. Det har också visat att det går att vända en tillsynes hopplös situation.

Projektet kommer spridas och utvecklas vidare under 2005/2006 med hjälp av medel från Stockholms stads kompetensfond.

Den här skriften belyser den verksamhet som bedrivits inom de fem skolorna i Stockholm. Förhoppningsvis kan den stimulera till skolutveckling och fördjupat partnerskap med föräldrar i andra skolor.

Om du har några frågor eller synpunkter på rapporten kan du vända dig till oss på Precens eller till skolorna direkt.

Kontaktuppgifter hittar du på www.stockholm.se/forebygg.

Peter Carlsten
Enhetschef, Preventionscentrum Stockholm

Dialog
- om konsten att förebygga

Dialog för livet – om konsten att förebygga har tagits fram av Preventionscentrum Stockholm, Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad. Vill du få mer information om vår verksamhet kan du gå in på www.stockholm.se/forebygg eller ringa 08-508 43 020.

Källa: Förebyggandets konst, Statens Folkhälsoinstitut
Text: Mia Berg
Foto där ej annat anges: Torkel Edenberg
Layout: Torkel Edenberg
Tryck: Markaryds Grafiska 2005

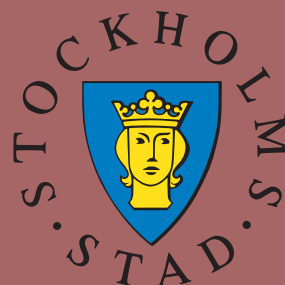
INNEHÅLL

Förebyggandets konst	5
Guldsitsen – en ren vinst för lärarna	6
Fokusera på allas trivsel	10
Elevhälsan	13
Ny skolkultur skapade engagemang	16
Jag behöver inte längre bli arg	18
En gemensam röst	20
Lägg rutinerna åt sidan – samtala om livet	24
Lekar som ger trygga elever	25
Livskunskap	27
Förändring är möjlig	28
Föräldramötet – ett forum för diskussion	31
Föräldrars engagemang ger resultat	32
Fokus på föräldrar	34
Positiv till dialog	35

TACK!

Stort tack till alla som ställt upp på intervjuer och fotograferingar.

Bilderna i denna tidning är tagna på respektive skola. De illustrerar inte alltid ämnet i texterna. De avbildade har således inget direkt med innehållet att göra, annat än där så anges.

FÖREBYGGANDETS KONST

För varje barn eller tonåring finns en rad faktorer som ökar respektive minskar risken för att få problem med alkohol eller andra droger. Idag talas det mycket om risk- och skyddsfaktorer. Riskfaktorer kan vara att ett barn har svårigheter hemma, och att tillgången på alkohol är stor, medan skyddsfaktorer kan vara att trivas i skolan och ha en bra relation med någon utanför familjen. Risken att missbruka droger eller hamna i kriminalitet ökar dramatiskt med antalet riskfaktorer.

– En riskfaktor klarar de flesta barn, men har man två eller flera ökar risken kraftigt, säger Lena Bergman, Statens folkhälsoinstitutet och fortsätter:

– Genom att analysera vilka riskfaktorer som finns för ett barn eller i en skola kan man förstå vilka skyddsfaktorer som är viktiga att utveckla. Till exempel så dricker ungdomarna på Östermalm i Stockholm mycket, men har det för övrigt väl förspant. Det viktigaste i deras fall är att arbeta med föräldrarnas normbildning kring alkohol och att begränsa tillgången på alkohol. I andra områden där barnen och ungdomarna lever med flera riskabla omständigheter är det nödvändigt att utveckla ett bredare, mer heltäckande förebyggande arbete.

Lena Bergman har skrivit rapporten ”Förebyggandets konst” och har under arbetet med den blivit medveten om vikten av att bygga strategier för skyddsfaktorer.

– **DET ÄR INTE BRA** att skilja ut de elever som inte fungerar i en klass. Genom att samla ungdomar som känner sig misslyckade ökar man bara risken att det ska gå snett för dem. Det kan gälla fritidsgårdar som ibland har en håglös verksamhet, men också i skolan där man kanske särbehandlar en elev som inte fungerar. Det är bättre att ha kvar eleven i klassen tillsammans med fungerande kamrater och arbeta medvetet lösningsfokuserat med mycket uppmuntran och tydliga gränser. För att få det här att

Lena Bergman.

fungera behöver lärarna arbeta med sitt förhållningssätt när de möter en klass.

Forskning visar att det framför allt handlar om att uppmuntra och berömma de stökiga och sårbara eleverna så fort de gör något bra och tillrättavisa och gräla så lite som möjligt när de ställer till det.

– Att skälla på bråkiga elever skapar ännu mer oro i klassen och sätter fart på den destruktiva spiralen. De flesta elever klarar inte av oro och kaos. Det ökar också risken för mobbing. Men att lära sig att skapa lugn och arbetsro i en klass är ingenting man arbetar med på lärarutbildningarna. Visst finns det naturbegåvade lärare som klarar det här av sig självt, men för de flesta är det ett hantverk som man måste lära sig och träna på, säger hon.

Enligt en undersökning som OECD har gjort om skolklimatet i ett 40-tal Europeiska länder ligger Sverige dåligt till när det gäller oro och stökighet i klassrummet.

– Det är viktigt att man får ett lugnare klimat för det är helt avgörande för hur svaga elever klarar skolan. Det är också ett sätt att jobba preventivt i skolan. Ett annat sätt, kanske det angelägnaste, är att skolan etablerar ett nära samarbete med föräldrarna, säger hon.

SKOLAN KAN OCKSÅ VARA arena för studiecirkel eller kurser i föräldraskap. Där kan föräldrar få stöd i sin roll som föräldrar. Det är en betydelsefull metod när det gäller att motverka tidig alkoholdebut och berusningsdrickande hos ungdomar. Det är viktigt att föräldrar får veta att det har stor betydelse för barnen att de som föräldrar är tydliga med 18-års gränsen, säger hon.

Det är viktigt att arbeta med helheten kring eleverna på alla plan. Det handlar till exempel om att få med föräldrarna, arbeta med klassrumsledning, socialt och emotionellt lärande och skolsköterskans hälsosamtal.

– Alkohol och andra beroendeframkallande medel har en egen stark dynamik och skolan en viktig arena för att förebygga att unga utvecklar allvarliga riskbeteenden och hamnar i missbruk. Men det går inte att komma in på en skola och arbeta mot alkohol enbart, utan det gäller att få barnen att trivas och fungera bättre i skolan och att stärka föräldrarna att vara både varma och tydliga. Då behövs alla de insatser som forskningen visar ger en bättre skolmiljö, avslutar Lena Bergman.

GULDSITSEN

EN REN VINST FÖR LÄRARNA

På Preventionscentrum Stockholm, Precens, en utvecklingsenhet för förebyggande arbete inom socialtjänsten i Stockholm arbetar Magnus Waller i Trestadsprojektet. Han har 25 års egen erfarenhet som lärare och av många misslyckade ANT lektioner. Därför är han mycket entusiastisk i sitt arbete med föräldrasamverkan och dialog i skolan.

– Inga metoder i världen kan ersätta tillitsfulla relationer, säger han.

MAGNUS WALLER jobbar med Trestadsprojektet på Precens, han är inspiratör, föreläsare och som han själv säger, tolk av rapporten "Förebyggandets konst". Han sprudlar av energi och övertygelse när han berättar om sitt arbete. Han har själv jobbat som lärare under 25 år och har egna erfarenheter av misslyckade lektioner kring ANT, Alkohol, Narkotika och Tobak.

När han blev erbjuden att jobba med Trestadsprojektet var han till en början ganska skeptisk. Uppdraget var bland annat att jobba med skolklimat.

– Först tänkte jag "menar de färg och blommor", men när jag insåg att det faktiskt handlar om skolutveckling och att göra föräldrarna mer delaktiga ville jag gärna var med och sjösätta projektet.

I rapporten "Förebyggandets konst" från folkhälsoinstitutet poängteras att i det preventiva arbetet är det viktigt att ha ambitionen att bygga en "bra skola" med "gott skolklimat". En skola där eleverna känner sig sedda och uppskattade. För att kunna bygga sådana skolor har man i Trestadsprojektet varit tydliga med att varje skola får utforma projektet som de själva vill.

– Skolorna äger själva det förebyggande arbetet och har fått lägga upp sitt arbete som de vill. Därför ser också

Med ett
förtroendefullt
och tydligt mandat
från föräldrarna
kan vi förverkliga
det vi alla vill – att
eleverna trivs,
mår bra och når
kunskapsmålen

projektet olika ut i alla de fem skolorna som deltagit, säger Magnus.

TRESTADSPROJEKTET HAR fyra hörnstenar, samarbete och dialog med föräldrarna, innehållsrik och strukturerad fritid, samtalsbaserad undervisning om alkohol och andra droger som en del av socialt och emotionellt lärande samt elevhälsan och den pedagogiska verksamheten i samarbete. Magnus pratar gärna och mycket om den första hörnstenen där man öppnar upp för en utvidgad dialog med föräldrarna. Han beskriver det som att lärarna sitter i en

guldsits. Något som de själva kan se som negativt, men enligt Magnus kan vara en oerhört stor tillgång för dem själva som lärare.

– En del lärare kan uppleva stor oro för de barn som inte har det så bra i skolan och i hemmet. Men istället för att bli läraren som bemöter föräldrarna med tankar som "jag är expert på andra barn" borde man tänka att alla föräldrar älskar sina barn och vill dem väl även om de har egna problem. Det är så lätt att bli kompensatorisk och tro att man ska försöka kompensera barnets "dåliga" föräldrar. Det är nog av ren välvilja man tänker att man ska bidra med något som inte finns hemma, men det blir lätt fel och istället borde man vara ett komplement. Om jag som lärare tänker på hur jag bjuder in till en jämbördig relation med föräldrarna, så kan det bara bli mer av allting, säger Magnus och fortsätter:

– **LÄRARE UPPLEVER IBLAND** att de gör uppoffringar men egentligen har de allt att vinna på att möta föräldrarna och få deras mandat att ta hand om barnen i skolan. Lärarna får rejält med "power" om de träffar alla föräldrarna och kommer överens med dem om vad man gör i skolan, säger han.

Genom att införa livskunskap på schemat får man förhoppningsvis igång diskussioner kring svåra frågor som kan få eleverna att känna sig omtyckta och öka trivseln på skolan

” Det gäller att föräldrarna är strikt lojala mot skolan. Om de misstror skolan överförs det på barnen.”

MEN DET ÄR INTE BARA lärarna som ska gå föräldrarna till mötes, det gäller att man får ett ömsesidigt förhållande, där också föräldrarna är med och ”hejar” på skolan.

– Det gäller att föräldrarna är strikt lojala mot skolan. Om de misstror skolan överförs det på barnen.

Att verkligen möta föräldrar kräver också att lärarna har ett mått av nyfikenhet och vågar ställa frågor till dem.

– Det blir ingen dialog om man inte får någon fråga. Mötet mellan människor blir som man tänker att det ska bli, om man redan innan tycker synd om någon och tror att man vet bäst då kan man inte möta den andra på lika villkor.

En annan sak som Magnus också gärna poängterar är kollegialitet med andra som jobbar med barn och ungdomar i stadsdelen.

– Om ett problem uppstår kan man säga att jag är barnens lärare men min kollega på socialtjänsten kan hjälpa oss med just den här frågan.

När man som lärare inte längre har möjlighet att själv hantera situationen presenterar man för föräldrarna sina kollegor, på till exempel socialtjänsten. Genom att kalla dem för kollegor visar det att man jobbar ihop, inte emot varandra, säger han.

GENOM ATT INFÖRA livskunskap på schemat får man förhoppningsvis igång diskussioner kring svåra frågor som kan få eleverna att känna sig omtyckta och öka trivseln på skolan. Men det är inte bara det förebyggande arbetet som vinner på att man får ett lugnare klimat på skolan.

– Genom att jobba på det här sättet blir också eleverna duktiga i annat skolarbete, så man gör ungarna mer drogfria samtidigt som de blir bättre i matte, hävdar Magnus.

Med ett förtroendefullt och tydligt mandat från föräldrarna kan vi förverkliga det vi alla vill – att eleverna trivs, mår bra och når kunskapsmålen, säger Magnus Waller.

Enligt Magnus finns det inga mirakelmetoder för att få igång det här arbetet, utan skolan och lärarna måste själva hitta ett sätt som passar dem.

– Varje skola får jobba med sina egna problem. En skola kanske lägger mycket tid på att minska skolket medan en annan skola jobbar med helt andra saker. Så man måste acceptera att varje skola gör olika och ha tålmod eftersom det tar tid att förankra det på skolan. Men genom att jobba så blir det förhoppningsvis också bestående.

Genom att jobba med Trestadsprojektet har skolorna också fått skolutveckling på köpet.

– Förut har det mest varit fokus på barnen, nu kan man också jobba med

arbetslagen. Genom detta kan personalen på en skola förstå att de har energi att lösa problemen, men det är inte så enkelt, utan det är en process som tar tid.

” En del lärare kan uppleva stor oro för de barn som inte har det så bra i skolan och i hemmet.”

FOKUSERA PÅ ALLAS TRIVSEL

– Det nya sättet att jobba förebyggande i skolan är ungefär som i nannyakuten, det gäller att berömma det som är rätt beteende och ignorera det som är fel, säger Anders Häregård på Precens.

ANDERS VILL BEGRAVA den gamla alkohol- narkotika- och tobaksundervisningen med punktinsatser och preparatkunskap och istället fokusera skolans förebyggande arbete på att alla elever ska trivas och känna sig delaktiga i skolan.

Anders Häregård har på olika sätt varit engagerad i ANT-undervisning de senaste tjugo åren. För det mesta har det handlat om att få skolorna att jobba efter någon viss pedagogisk modell, som till exempel ANT-kurser.

– En typisk ANT-kurs går till så att man plockar ut två elever från varje skola och skickar dem på kurs på 3–5 dagar. När de kommer hem igen ska de informera sina klasskamrater om det de lärt sig. Det är lätt att tro att metoden fungerar eftersom de elever som är med på kursen ofta blommar upp och blir väldigt engagerade. Men man måste se med nyktra ögon på vilken effekt det har totalt sett för de övriga eleverna på skolan. I värsta fall blir elevernas redovisningar ungefär som roliga timmen, säger Anders.

ATT FÅ KOMMA IN i skolorna och presentera sitt budskap står högst på agendan hos många föreningar. Det är många som uppvaktar rektorerna för att få tillgång till eleverna.

– Jag har själv stått i den kön många gånger och fått skolan att satsa pengar på olika projekt, men egentligen har vi bara lurat varandra ömsesidigt. Vi som kommer in i skolan tror att vi gör ett jättebra jobb och rektorerna tror att de löst problemet.

En del barn har många riskfaktorer kring sig, men vi kan ju åtminstone få det att fungera i skolan, säger Anders Häregård på Precens.

I en granskning som skolverket gjorde 1999 blev kritiken att ANT-undervisningen var alltför ensidigt inriktad på att informera om riskerna med droger. Många skolor hade en temadag i maj och sedan gjorde man inget mer.

– Det fanns sällan någon kontinuitet i den gamla sortens ANT-arbete. Om man bara gör en enda lektion om året kring narkotika spelar det ingen roll hur bra de 40 minuterna är. Det går helt enkelt inte att påverka beteenden med en så liten insats, säger han.

EN DEL AV ANT-undervisningen har varit att visa upp avskräckande exempel, personer som berättar om sitt eländiga liv som missbrukare. Men utvärderingar

har visat att skrämseltaktiken har helt olika effekt på olika personer.

– Om man tar med sig vanliga, socialt välfungerande barn till ett fängelse och de får träffa en fänge som berättar hur hemskt det är i fängelset tänker de barnen att "här vill jag aldrig hamna". Effekten av det är mycket liten, eftersom det ändå bara är en bråkdel av dem som fungerar väl i tonåren som hamnar i fängelse. Men ungdomar i riskzonen, som ju är de som löper många gånger större risk att hamna i fängelse, tänker att "det här var viktig information, det betyder att jag måste bli hård så jag klarar mig när jag kommer hit". Sådana program skapar förmodligen fler problem än de löser, säger han.

Trivsel, lugn och ro i skolan ger eleverna studiero och tillgodogöra sig lektionstiden bättre.

” Vi som kommer in i skolan tror att vi gör ett jättebra jobb och rektorerna tror att de löst problemet.”

Samma effekt kan uppstå av alltför detaljerad information kring narkotika.

– Hur mycket måste man egentligen veta om ett preparat som man ändå aldrig tänker använda? De flesta har klart för sig tidigt i livet att knark är inget för mig. Och för dem som kan tänka sig att prova kan information om hur man tar narkotika och vilka effekter det har nästan fungera som varuupplysning. Det gäller att försöka nå dem som hamnat vid sidan av skolan och som tänker att ”skolan är ingenting för mig”. De har hamnat utanför och det gör att de har en större risk att prova narkotika. Därför måste vi tidigt få dem att känna sig delaktiga i den stora gruppen ungdomar, säger Anders.

ETT BRA FÖREBYGGANDE arbete börjar enligt Anders med att få eleverna att trivas och vilja vara på skolan.

– Det gäller att häva in dem som inte trivs och berömma dem för det som de gör bra. Om en lärare blir arg och skickar ut dem i korridoren så blir naturligtvis också eleven arg och vill hämnas. Då har vi fått igång en destruktiv spiral som varken gynnar eleven eller läraren. Skolan måste ta ansvar för att bryta den, och då kan lärarna behöva få hjälp att utveckla sitt ledarskap i klassrummet, säger Anders.

Genom att öka antalet skyddsfaktorer för barn i riskgrupper ökar också antalet barn som det kommer att gå bra för i framtiden.

– En del barn har väldigt många riskfaktorer kring sig, men vi kan ju åtminstone få det att fungera i skolan. Om man klarar att få mandat från föräldrarna så kan man få eleverna att trivas bättre, eftersom de får en större känsla av sammanhang i sitt liv.

Då blir det lugnare i klassrummet, undervisningen blir bättre för eleverna och lärarna får ett roligare jobb, så egentligen är detta något som alla blir vinnare av.

” Om en lärare blir arg och skickar ut dem i korridoren så blir naturligtvis också eleven arg och vill hämnas.”

" När man sitter ensam med en elev och ger den full uppmärksamhet känner de sig trygga och vågar berätta om sig själva."

ELEVHÄLSAN

Den fjärde hörnstenen i förebyggandets konst är elevhälsan. Tanken är att om allting annat i en elevs tillvaro brister finns i elevhälsan ett fungerande skyddsnät med kuratorer och skolsköterskor. I Stockholm är Ewa Lauritzen chef för skolstöd, före detta skolkuratorsenheten, som är en del av skolhälsan i Stockholm. Hon tycker det är viktigt att stödja barnen men framhåller också vikten av att skapa bra arbetsmiljöer på skolan.

– **KLIMATET PÅ SKOLAN** har stor betydelse för elevers lärande. Genom att skapa handlingsprogram mot mobbing och ha en trevlig miljö på skolan kan man skapa trygghet hos eleverna, säger hon.

En del av klimatet på skolan är att få elever och lärare att fungera tillsammans. Därför är det viktigt för skolkuratorerna att också stödja lärarna.

– Vi hjälper lärarna att förstå hur man möter elever och grupper och vi jobbar med krisberedskap så att alla vet att det finns någon som hjälper till om något allvarligt händer, berättar hon.

Hennes uppfattning är att många ungdomar idag har en hård yta och kan verka tuffa vid första anblicken.

– Bakom fasaden finns ändå bara vanliga barn med vanliga barns behov. Det gäller att stärka självkänslan och självtilliten hos eleverna. De som inte mår bra löper en ökad risk att till exempel använda droger, säger hon.

Att nå fram till eleverna bakom fasaden är något Ewa tycker är viktigt. I den vanliga skoldagen kan man göra det genom lektioner i livkunskap, något hon ser att vissa skolor har problem med.

– En del skolor är helt fokuserade på kunskap och betyg och allt som ligger vid sidan av detta kan uppfattas som lite flummigt och något man helst vill slippa. Men lärarna är vana vid att föra en dialog med ungdomar och många är oerhört duktiga på detta. Kanske är det genom detta man kan få det bästa preventiva arbetet i skolorna, säger hon.

I hälsosamtal med eleverna kan skolkuratorer och skolsköterskor möta eleverna i lugn och ro och då visar sig ofta en helt annan person än den man ser tillsammans med kamraterna på skolan.

– När man sitter ensam med en elev och ger den full uppmärksamhet känner de sig trygga och vågar berätta om sig själva. När man ser dem i det tuffa gänget kanske de visar en

helt annan sida av sig själva. Därför är det viktigt att man som kurator hjälper till att öppna dörrar och bygga broar. Till exempel om en lärare och en elev har en konflikt så kan vi som kuratorer försöka synliggöra dem för varandra annars är risken att de aldrig slutar bråka, säger hon.

Ewa Lauritzen, enhetschef för skolstöd i Stockholm.

FOTO: MÅB BERG

DEN PSYKISKA OHÄLSAN hos ungdomar har ökat de senaste åren. I årskurs 9 och på gymnasiet uppges det som det främsta skälet till frånvaro. Ewa tror att det beror på det komplicerade och många gånger svårtolkade samhälle som vi lever i.

– Många flickor skadar sig själva eller får ätstörningar. Men även pojkarna har problem fast de kanske använder droger eller blir brottsliga. Ofta vänder sig flickorna till oss inom vårdapparaten medan vi inte möter pojkarna lika ofta.

Så vi måste fråga oss vem som bryr sig om pojkarna när vi ser att de blir allt mer våldsamma? I bästa fall åker de dit snabbt innan de gått för långt in i kriminaliteten.

Den vanligaste orsaken till ett besök hos kuratorn är hög frånvaro. Enligt undersökningen "Om orsaker till hög frånvaro hos elever i grundskolan och i gymnasiet" sägs det att den sociala situationen utanför skolan är en av de vanligaste orsakerna till frånvaro.

– Barn föds med olika förutsättningar i familjen och när de är riktigt små kan samhället stödja dem i dagis och liknande. Men för att möta unga växande människor krävs att skolan måste finnas där för dem. Därför tycker vi att det är viktigt att det finns ett förebyggande och hälsofrämjande arbete på alla nivåer i skolan, avslutar Ewa.

" Bakom fasaden finns ändå bara vanliga barn med vanliga barns behov. "

KRISEN GAV FÖRÄNDRING

Problemen för Solbergaskolan växte. Skolinspektionens dom blev stenhård. Skolans förtroende var kört i botten. Men ett erbjudande om att delta i Trestadsprojektet blev början till något nytt.

NY SKOLKULTUR SKAPADE ENGAGEMANG

Solbergaskolan i Älvsjö hade stora problem för några år sedan. Det var snabba förändringar i såväl lärarkår som skolledning. Detta medförde att förtroendet för skolan var i botten hos såväl elever som föräldrar. När skolinspektionens hårda rapport kom blev det uppenbart att något måste förändras. I och med Trestadsprojektet håller skolan sakta på att vända från förlorare till vinnare.

SOLBERGASKOLAN ligger lite avskilt med mycket grönska mitt i ett typiskt femtiotalssområde med låga hyreshus. Skolan har strax under femhundra elever och på den stora skolgården finns både små och stora barn. De klättrar i klätterställningen, kastar boll och gungorna har blivit ockuperade av tre tonårsskilar som vägrar att flytta

på sig trots att tre lika envisa små tjejer står nedanför dem och upprepar frågan ”varför får inte vi gunga?”

Inne i skolan möts man av elever i klungor som sitter i klungor i ljusgården. Det är en lugn stämning med elever som passerar, sitter och pratar, för att några minuter senare försvinna in i olika korridorer.

Solbergaskolan är en skola som sakta men säkert jobbar på att förändra sitt rykte. Skolledaren Maria Radway ser bekymrad ut när hon berättar om händelserna som fick skolinspektionen att göra täta besök på skolan.

– Under en period hade vi stora problem med snabba förändringar i såväl lärarkåren som skolledningen vilket gjorde att det var upprörda känslor hos alla, elever, lärare och föräldrar. Det hade hänt mycket på skolan och dessutom var flera lärare sjuka samma dag som skolinspektionen kom hit, berättar Maria.

Skolinspektionens rapport kom som ett hårt slag mot skolan, de hade många invändningar.

– Vi var många som blev oerhört tagna och betryckta av inspektionens rapport, men nu efteråt är det faktiskt det bästa som kunde ha hänt för det var början till något helt nytt.

Isamma veva blev skolan erbjuden att vara med i Trestadsprojektet.

– Det blev en möjlighet för oss att jobba med skolutveckling. Så vi startade med en massiv fortbildningssatsning för personalen, började med livskunskap, satte dans på schemat och jobbade mycket med saker som forumspel och samtalsmetoder. Till slut tyckte lärarna att det nästan blev för mycket, säger Maria med ett leende.

En skola med hög trivsel har även ett gott studieklimat.

Några månader senare gjorde skolinspektionen ett nytt besök på skolan och fick ett helt annat resultat.

– De tyckte att vår situation hade varit så alarmerande så de gjorde en uppföljning av inspektionen, men den här gången fann de att attityden till skolan var helt förändrad, både hos elever och lärare och det var ju skönt. Men jag insåg också av deras rapport att våra lärare inte förstätt Trestadsprojektet så det ledde till att vi började om igen, berättar hon.

Magnus Waller från Precens kom tillbaka till skolan och tillsammans med Nätverkshuset från stadsdelsförvaltningen träffade de arbetslagen och samtalade kring lärarrollen.

– Många av våra lärare är mycket kompetenta men vi har inte haft en serviceinriktad kultur på skolan och för många var det en helt ny bit att utveckla dialogen med föräldrarna.

Men att verkligen förändra sitt arbete och sin syn på lärarrollen kräver mycket och det tar olika lång tid för lärarna att ta till sig det nya sättet att tänka.

– All förändring måste börja i hjärtat, säger hon.

– Det finns en gammal traditionell lärarroll och en invändning som jag mött är att vi vill inte ersätta socialtjänsten. Men i dag är skolan mycket mer utsatt för konkurrens, om man inte tycker om skolan kan man välja en annan, så därför tror jag att man måste jobba på ett bredare plan. Och när vi jobbat vidare var många lärare helt fantastiska, bland annat ordnade vi ett disko för eleverna och alla lärare ställde upp och var här den kvällen. Det blev oerhört uppskattat av eleverna.

Om eleverna tycker att det är roligt att gå i skolan, är det den bästa skyddsfaktorn mot att utveckla missbruk och andra problem.

NU JOBBAR SKOLAN SAKTA men säkert vidare med de fyra hörnstenarna. Dels har de tillsammans med Nätverkhuset tagit fram en drogpolicy, dels har de jobbat med att få bättre fungerande hälsosamtal hos skolsystemer. Varje månad får arbetslagen handledning med deras eget förhållningssätt till sitt arbete.

– Det är viktigt att diskutera förhållningssätt och bemötande och att få varje lärare att verkligen fundera kring frågor som "vill jag verkligen vara lärare". Vi försöker också se på vilka olikheter som finns i varje arbetslag och på vilket sätt det stärker gruppen.

Skolan jobbar också med att stärka elevdemokratin och få ett väl fungerande elevråd som också finns representerat i Älvsjö ungdomsrad.

Det finns tre högstadieskolor i stadsdelen och trots att Älvsjö i stort sett är ett välmående medelklassområde med många som bor i villor så finns också här sociala problem.

– Vi har många missbrukarbarn här på skolan. I det annars så rika och välmående Älvsjö, har vår skola hela tiden legat längst ned i alla mätningar när det gäller betyg, trivsel med mera. Men nu håller det på att vända, säger hon och lyser av stolthet.

På bordet framför Maria ligger den senaste kvalitetsmätningen som gjorts på skolorna i området och i år är Solberga-

skolan inte längre sist i allt, utan nästan hela tiden i mitten av de tre skolorna.

– Vi har jobbat medvetet på att förändra skolan. Till exempel går vi redan i annonsen, när vi rekryterar ny personal, ut med att vi jobbar för en god relation med föräldrarna och att det är ett av uppdragen på den här skolan.

Ett viktigt arbete för Solbergaskolan är att få eleverna att trivas i skolan och med miljön på den.

– Tycker eleven om sin skola förstör man den inte. Är man arg på skolan känns det som självklart att man också förstör den. Men nu tycker jag att det finns en ny stolthet här som jag inte sett förut.

I samband med Trestadsprojektet har också Maria varit i kontakt med Rosengårdsskolan i Malmö, en skola som också har haft många problem men som har kommit långt i elevdemokrati. Detta har inspirerat Maria att jobba vidare på samma sätt som Rosengårdsskolan gjort. Men extra glad har hon också blivit av att också kunna ge inspiration till Rosengårdsskolan.

– Skolor behöver andra skolor och när man väl träffats är det alltid lättare att ringa och fråga hur de gör. Och när man träffar andra ser man plötsligt att vi är duktiga på vissa saker som de inte gör lika bra. Det är så lätt att skolan blir en isolerad ö.

JAG BEHÖVER INTE LÄNGRE BLI ARG

– Jag behöver inte blir arg längre, säger Anna Bergström, som varit lärare i över trettio år i Solberga. Hon jobbar med en grupp elever som behöver extra stöd. I hennes arbete med dem har hon vidareutbildat sig genom "Komet" som är ett program framtaget för barn med koncentrationsproblem. Men samtidigt förändrades hela hennes förhållningssätt till lärarrollen.

I DEN "LILLA GRUPPEN" går några få elever som behöver extra stöd eller som sällan är i skolan. De har ett eget litet klassrum med många teckningar på väggarna. I ett hörn står en genomskinlig burk fylld av glaskulor hela vägen upp till ett blått streck.

– Varje gång eleverna jobbar koncentrat och bra får de några glaskulor i burken och när den är full åker vi till Gröna Lund, säger hon och skakar lite på burken.

Nu fattas det bara några enstaka kulor och resan till Djurgården är redan inplanerad.

– Jag måste vara mycket sträng med kulorna nu, säger hon och skrattar, annars blir ju burken full innan vi ska åka, lägger hon till viskande.

Att sitta stilla och jobba några minuter kan vara nog så svårt för ett barn med koncentrationssvårigheter. Några av barnen som Anna undervisar har ADHD och för dem har Anna infört ytterligare ett belöningssystem.

– Om de kan jobba i sju minuter får de en pollett och för varje sju minutersperiod får de ytterligare polletter som de stoppar i en burk. När de fått ihop ett antal polletter får de göra något roligt, som att sitta vid datorn, berättar hon.

ANNA BÖRJADE REDAN 1971 som lärare i Solberga, då på Dalskolan som är en F-5 skola. Det är en liten skola med få elever. Anna trivdes bra både med eleverna och med lärarna så åren bara rullade på. Hon är utbildad mellanstadie lärare och när sexorna flyttade till Solbergaskolan följde hon med och blev lärare för "lilla gruppen". När hon började med de här barnen fick hon också möjlighet att vidareutbilda sig själv genom "Komet" som är ett program för barn med koncentrationssvårigheter.

– Egentligen är det för barn upp till tolv år och tanken är att de har ett enda klassrum och en enda lärare, men det fungerar inte riktigt på högstadiet, säger Anna.

Här har klassen två egna lärare men som alla andra elever på skolan har de ämneslärare i till exempel idrott. Komet bygger på att lärarna ska belöna det som är bra och ignorera småsaker som är fel.

– Det är bättre att försöka trycka på det som är bra än att bli arg hela tiden. Till exempel om en kille kommer in i klassrummet och struntar i mig och istället sätter sig och viker ett flygplan skulle jag förut ha försökt att stoppa honom, men nu låter jag honom göra klart planet och kasta det innan vi sätter igång med matten, berättar hon.

Trots detta är det viktigt med tydliga regler i klassrummet. Man får inte störa andra och man måste visa andra människor respekt.

– Förr tog barnen en tillsägelse och blev generade och tysta, nuförtiden kan jag bli hur arg som helst och ingen bryr sig om det. Det är ju otroligt frustrerande för mig som lärare, säger hon och fortsätter:

– Förr var det självklart för mig att bli arg när någon uppförde sig illa, jag var ju van vid att göra så. Men nu inser jag att jag inte behöver bli arg, det tar bara tid och skapar irritation. Jag låter det vara och är det allvarligt ringer jag hem och diskuterar det med föräldrarna istället. Det mår alla, jag också, mycket bättre av.

Anna Berström upplever att förändringsarbetet gett henne som lärare en bättre arbetsmiljö.

Genom att inte gå in i konflikter har Anna märkt att konflikten får ett snabbare slut.

– Om någon elev inte vill vara med på det vi gör så brukade jag förr bli irriterad på den eleven, men nu blir jag inte det längre. Jag har insett att det förut bara blev en kamp mellan oss och att eleven inte ger sig bara för att jag blir irriterad. Därför är jag mycket mer flexibel idag. När en elev vägrar vara med blir de andra också oroliga och då kan det vara bättre att göra något helt annat.

ISTÄLLET FÖR ATT KLAGA försöker Anna att ge beröm för det som är bra. Genom att berömma eleven kan det innebära stora framsteg för eleven. Uppmuntran kan visas på många olika sätt och kan t.ex. vara små saker som att man får ett hjär-

” Man får inte störa andra och man måste visa andra människor respekt.”

ta inklustrat i arbetsboken. Men att berömma elever är också något som Anna fått lära sig.

– Att jag inte var så bra på att berömma eleverna förut berodde på ren okunskap, säger hon.

Även när lärare får det svårt med eleverna i klassrummet finns Anna där som ett stöd.

– Det finns lärare som eleverna tar makten över. Det är otäckt. Det är svårt att vara lärare. Ibland kan eleverna reta sig på saker man själv inte alls tänker på. Till exempel var det en flicka som blev oerhört irriterad på mig för att jag pratade barnsligt, att jag gjorde till rösten ibland alltså. Jag hade inte ens tänkt på att någon kunde bli irriterad, jag trodde att jag var rolig, men när hon berättade det så slutade jag prata på det sättet, berättar Anna.

Arbetslaget arbetar på att få en samstämmig syn på hur skolan bemöter elever och föräldrar.

EN GEMENSAM RÖST

På Solbergaskolan går alla arbetslag en vidareutbildning i "pedagogisk grundsyn i arbetslaget". Ett sätt att få arbetslagen att jobba gemensamt trots att man kanske inte alls har samma åsikt om allting. Varje individ i arbetslaget får själv beskriva sitt arbete och koppla det till olika teorier och på vilket sätt de jobbar utifrån läroplanen.

– Detta gör att man lär känna varandra och hur man jobbar och genom det också lär sig förstå hur andra jobbar, säger Kerstin Jansson, som är lägstadielärare på Solbergaskolan och den som leder utbildningen.

Även arbetslaget får beskriva hur de arbetar och genom detta skapa en plattform för dem att jobba vidare utifrån.

– Det är viktigt att arbetslaget står bakom den gemensamt så att man ser att även om vi inte tycker lika om allting är vi ändå en tillgång för varandra. När man går lärarhögskolan är allting så enkelt i teorin och man vill så mycket men det blir inte riktigt så när man kommer ut i verkligheten. Då är det bra att lära sig att saker kan vara bra även om det inte blir som i ens visioner, säger hon.

Ett arbete som också är grundläggande i arbetslagsutbildningen är att jobba ihop arbetslagen så att de får en samstämmig värdegrund.

– När man ska möta svåra saker som till exempel missbruk måste vi ha diskuterat hur vi ser på detta och vilka tankar vi har kring synen på människor och då gäller det att stöta och blöta frågan för att komma vidare.

För att hinna diskutera igenom vad varje arbetslag verkligen tycker i de olika frågorna krävs det tid.

– Ofta blir det så att man bara hinner prata om de praktiska sakerna för de känns så viktiga. Därför är det bra med en utbildning där man faktiskt avsätter tid för att diskutera de här frågorna.

Genom arbetslagen är en lärare inte längre lika ensam i klassrummet. Visserligen är det oftast bara de själva och klassen i klassrummet men i arbetslaget har de personer som de kan vända sig till och diskutera sin undervisning med.

– När jag är ensam kan jag lättare strunta i saker eftersom det ändå bara är jag som vet om det. Men när det finns fler som frågar och kollar vad man gör är det svårare att inte hålla sina åtaganden.

" Ofta blir det så att man bara hinner prata om de praktiska sakerna för de känns så viktiga. "

LÄRA FÖR LIVET

Genom emotionellt och socialt lärande kan skolan utveckla nya sätt att undervisa om alkohol och andra droger. Om man lär sig att sätta ord på sina känslor, trivas i gruppen och genom rollspel lära sig att bemöta andra kan man bli starkare som person. I Trestadsprojektet jobbar skolorna med detta genom ämnet livskunskap.

LÄGG RUTINERNA ÅT SIDAN SAMTALA OM LIVET

Bergholmsskolan ligger ett stenkast från Bagarmossens centrum. Det är en högstadieskola med elever i årskurserna 6–9. Ungefär 450 elever går på skolan och de flesta bor i Skarpnäck. För tio år sedan var skolan en problemskola med trötta lärare som inte orkade ta tag i problemen. Men genom att medvetet jobba med lärarnas fortbildning tillsammans med familjeterapeuten Görel Fred och att ta tillvara föräldrarna har den negativa stämningen vänt.

SKOLAN ÄR STOR OCH UTSPRIDD i många olika flyglar och annex. Det är lite svårt att hitta huvudingången. Alla elever är på lektion och det är nästan kusligt tomt på skolgården. Mats Nilsson möter upp i personalrummet som är nästan lika tomt som skolgården. Han är skolans projektledare i Trestadsprojektet, ett projekt som väl stämde överens med det arbete som man redan startat på skolan.

– Allt går inte på räls på den här skolan. Förut fanns det en otrygghet hos eleverna och ibland brist på motivation. Därför hade vi redan från början diskuterat hur vi tar hjälp av föräldrarna när vi inte klarar av allt själva på skolan.

Sedan tidigare hade personalen påbörjat ett arbete med familjeterapeuten Görel Fred och genom Trestadsprojektet var det naturligt att fortsätta träffa henne. Förutom några gemensamma studiedagar träffar lärarna Görel varje vecka i en och en halv timme.

– Då pratar vi om det svåra samtalet och vi jobbar utifrån att skolan, föräldrarna och barnen hänger ihop som en triangel. Där det ibland inte finns någon kommunikation mellan skolan och föräldrarna, berättar Mats.

De flesta elever trivs bättre på skolan efter projektet.

” Vi ställde oss frågan hur vi får föräldrarna att känna förtroende för skolan. ”

Lärarna på skolan har haft flera handfasta utbildningsdagar i att möta föräldrarna. Genom rollspel får de öva på att ställa de rätta frågorna och jobba med att bemöta föräldrarna på ett professionellt sätt.

– Vi på skolan har svårt att säga att vi inte kan. Till exempel om vi har en elev som skolkar och när vi pratar med föräldrarna om detta bemöter de oss med tystnad. Då är det mycket svårt att be om hjälp från dem och istället tar vi på oss problemet själva. Det ligger ju i skolans kultur att man ska vara duktig och klara allting själv. Det kan kännas svårt att möta föräldrar också eftersom det inte finns något värre än att känna sig som en dålig förälder. Det är lätt att man börjar anklaga varandra som dålig förälder kontra dålig lärare, säger Mats.

För ett och ett halvt år sedan satte arbetslagen på skolan upp målet att vinna föräldrarnas förtroende.

– Vi ställde oss frågan hur vi får föräldrarna att känna förtroende för skolan. Vi jobbade på att få föräldrar att komma till skolan och det visade sig att man faktiskt fick dem till skolan när eleverna hade något att visa upp. Därför gjorde vi projektveckor i olika ämnen som resulterade i en föräldradredovisning med en teaterföreställning eller en utställning. Det lyckades bra och många föräldrar kom och var nöjda, säger Mats och fortsätter:

– Men skolan skulle kunna vara så mycket mer än så. Det skulle kunna vara en arena där föräldrar träffades och man skulle kunna dra upp gemensamma riktlinjer för sina barn

Eleverna uttryckte sina tankar kring lycka. Resultatet blev en "lyckomobil".

med mera. På det sättet skulle det kunna vara en mötesplats i närsamhället.

På en skola är det många praktiska saker som ska lösas och en stor del av lärarnas möten går åt till att diskutera detta. Genom Trestadsprojektet har man varit tvungen att sätta upp även andra frågor på agendan och har också fått tid för att hinna diskutera detta.

– Det är oerhört viktigt att vi som lärare har tid att prata om till exempel pedagogik också. Men visst blir det bakslag. Vi är olika benägna att förändra vårt arbetssätt och det är lätt att köra på i gamla hjulspår. Att förändras är inte gjort i en handvändning. De lärare som hörs är de som värnar om trygga goda respektfulla relationer mellan elever, lärare och föräldrar. De som sitter tysta kanske inte håller med om allt och det har de sin fulla rätt till. Det är positivt att det också finns lärare som inte håller med om allt. Ändå hoppas jag, och är övertygad om, att de här utbildningarna har satt spår hos de flesta, säger Mats.

Nu när skolan lyckats vända sitt dåliga rykte och de flesta trivs bättre på skolan har man fått ett nytt problem, många elever väljer att gå på friskolor.

– Många duktiga elever väljer friskolor med olika specialinriktningar. Men när man upptäcker att många elever börjar söka sig från skolan kan vi även här vända oss till föräldrarna och ta reda på vad vi kan göra för att få eleverna att stanna kvar. Skolan har ju möjligheten att agera snabbt och själva starta specialinriktningar som är populära, som till exempel idrott, istället för att bli bitter över att eleverna försvinner.

På senaste åren har man också sett att skolan har många elever som gärna återvänder.

– Det finns många goda relationer mellan elever och lärare, det märker vi på att efter man slutat nian är det många som kommer tillbaka och hälsar på. Det finns många engagerade lärare här som jobbar hårt för att det ska gå bra för våra elever, säger Mats.

Mats Nilsson, projektledare för Trestadsprojektet på Bergholmskolan.

Lekar

som ger trygga elever

Det ringer in till lektion på Bergholmskolan, det är livskunskap med klass 6. Eleverna är redan lite fnittriga när de kommer in i klassrummet och de får sätta sig i en ring.

Mats Nilsson som är lärare ska göra en utvärderingsövning med dem i dag och eleverna ska tänka tillbaka på året som gått och vad som varit kul.

- Luffarschacket,
- Alligatorfloden,
- Det var roligast med kortspelet.

Det är några av rösterna när han frågar runt i ringen. Några av eleverna tar frågorna på allvar medan andra fnissar så de håller på att ramla av stolen.

– Sexorna är alltid med på lekar, men de har svårare att sitta och prata och är inte så intresserade av åsikter, berättar Mats efter lektionen.

På Bergholmskolan är det alltid två lärare i livskunskap i varje klass. Ofta delar man upp klassen, ibland i en flick- och pojkggrupp. Under de senaste fem åren har man jobbat med livskunskap på skolan så det är ett väl inarbetat arbete.

– Främsta tanken är att man under 40 minuter ska kunna prova alternativa pedagogiska metoder. Målet är att man ska svetsa samman gruppen, säger han och fortsätter:

– Gruppen är den resurs som vi lärare har att arbeta med och risken är att vi glömmer bort att använda den, säger han.

Till livskunskapen finns det en rad olika övningar som man som lärare kan göra med klassen. Ettill exempel på detta är kortspelet, som inte är något vanligt kortspel.

– Vi har en kortlek med positiva och negativa påståenden och eleverna får själva ge korten till sina kamrater och reflektera utifrån det. De tycker att det är jättespännande när det blir på åsikter om dem på riktigt. Leken blir en ram för att ge varandra beröm.

Att få en grupp så trygg att de vågar berätta saker om sig själva är ett långt arbete eftersom eleverna måste känna sig trygga. Då kan det vara bra att ha övningar som får eleverna att fundera kring sig själva.

– Om någon berättar om sig själva vågar ofta de andra också göra det. Men oftast är de inte så öppna att de vågar ta risken och bli för personliga, säger han.

Med åldern avtar leklusten och övningarna blir lite mer utvecklade och baseras på värderingar och åsikter.

– Det är svårt med niorna för de är så inriktade på sina betyg och det är inte som matte där man löser uppgifter. Här ska man lära sig att samarbeta och att kunna ställa frågor som inte nödvändigtvis behöver ha ett svar, säger Mats.

- När man fryser tid för att bara prata om livskunskap slipper man alla diskussioner om akuta problem, istället diskuterar vi mycket kring vårt förhållningsätt till ämnet.

LIVSKUNSKAP

På Sofiaskolan på Södermalm finns många intresserade föräldrar som gärna besöker skolan. Det är också en skola som många elever aktivt söker sig till. Här har man framför allt fokuserat sitt Trestadsprojekt på ämnet livskunskap, något som också engagerar projektledaren Eva-Karin Ingelstad mycket.

SOFIASKOLAN LIGGER på Södermalm, inte långt från nybyggda Hammarby sjöstad. Skolan har många trappor som går rakt upp och Eva-Karins arbetslag har ett rum med glasfönster runt om. Vi sitter vid runda bord precis utanför rummet.

Hela tiden passerar elever som är på väg mellan lektionerna.

– Livskunskap är egentligen inte något nytt, vi har jobbat en del med värdeövningar och liknande sedan tidigare, berättar hon.

Eva-Karin blev tillfrågad om hon var intresserad av att bli projektledare på skolan. Hon tror själv att det var hennes intresse för livskunskap som var avgörande. På Sofiaskolan har man valt att låta varje arbetslag själva utforma sitt jobb i Trestadsprojektet.

– Jag presenterade projektet för alla arbetslag i åttan och så gick jag runt och berättade om förebyggandets konst, berättar hon.

På skolan har det startas en livskunskapsgrupp där en representant från varje arbetslag finns med. De träffas två gånger i månaden, ett pass på 40 minuter och ett pass på 20 minuter. Det senare ägnas uteslutande åt reflektion.

– När man fryser tid för att bara prata om livskunskap slipper man alla diskussioner om akuta problem, istället diskuterar vi mycket kring vårt förhållningssätt till ämnet. Vi kan också prata om hur vi bemöter eleverna för att alla ska bli sedda. Det är också bra med tid för reflektion då vi också försöker se det positiva, inte bara det negativa, säger hon.

I varje arbetslag ingår mellan åtta till femton personer. I Eva-Karins arbetslag ingår elva lärare, det är en stor grupp med många olika åsikter.

– Vi valde att jobba i arbetslagen eftersom vi känner varandra väl vilket medför att vi har högt i tak och vågar undra över

saker öppet. Men det gör att det också finns fler som tydligare vågar ta avstånd. En del tycker att det är svårt med livskunskap eftersom de inte riktigt vet vart gränserna för det som är privat går. Men jag tycker inte att det viktigaste är att alla lärare undervisar i livskunskap, det viktiga är att alla elever blir undervisade i livskunskap, säger hon.

I livskunskapen får eleverna göra övningar, prova sina åsikter och lära sig formulera vad de tycker.

– Vi kan ha enkla övningar som att fundera kring ett visst ämne, som till exempel hur kläder påverkar oss. Eleverna kan också sitta två och två och hitta tre saker som de har gemensamt och tre saker som är olika hos dem. Vi pratar om varje övning både före och efter och i min åtta är livskunskapen oerhört uppskattad.

EVA-KARINS GRUPP har fått lära sig att lyssna på varandra. När hon mötte dem de första gångerna pratade alla i munnen på varandra, tills hon använde sig av en sten.

– Den som hade stenen fick prata, ingen annan. Detta har lärt dem att lyssna på varandra och låta den som pratar prata till punkt. Självkänslan är olika från klass till klass och eleverna förändras hela tiden. En elev kan förändras både kroppsligt och handlingsmässigt nästan från en dag till en annan, säger hon.

Genom att ta upp frågor på livskunskapen har hon också iakttagit att elever kan ändra sitt beteende.

– Under en period märkte jag att det fanns mycket spott i trapphuset så jag tog miljön kring oss som ett diskussionsämne. Vi kom fram till att det egentligen är äckligt med spott och nu har vi mycket mindre spott inomhus, berättar hon.

Eva-Karin ser livskunskapslektionerna som en viktig del av skolans preventiva arbete.

– Om man får eleverna att trivas och må bra i skolan är det ett konkret sätt att jobba drogprebyggande, säger hon.

FÖRÄNDRING ÄR MÖJLIG

I Spånga-Tensta har skolorna i Trestadsprojektet jobbat med att skapa dialog med föräldrarna. En medveten satsning som också involverat socialtjänsten och fått till följd att man inom stadsdelen kunnat vända trenden med de många LVU placeringarna.

– **ALLA KAN.** Ingen är störd, missbrukare eller bråkstake hela tiden, man måste försöka hitta det friska hos varje person, säger Eva-Britt, Evis, Leander som är projektledare i Trestadsprojektet i Spånga-Tensta.

Evis är idrottslärare i botten och har jobbat som biträdande rektor i Spånga. Hon har en självklar plats på stadsdelens skolor, något hon har stor nytta av i sitt uppdrag som projektledare i Trestadsprojektet.

Varje stadsdel har själva fått utforma projektet. I Tensta har man valt att ha en projektledare för de två skolorna som ingår. Dessutom har stadsdelen för egna medel en ”metodutvecklare” anställd, Tommy Jurdell. Han har ett gediget förflutet från socialtjänsten och från skolor som ryms inom det som vi i dagligt tal kallar institutioner. De sitter i samma rum och i samma lokaler som fältassistenterna i stadsdelen.

– Det är rena tankesmedjan här, säger Evis och skrattar.

Hon syftar framför allt på hennes och Tommys arbete. Till sammans har de stött och blött frågor kring vikten av att ha bra kontakt med föräldrarna och varför saker ibland känns så omständligt i skolorna.

– Vi utmanar varandra, säger hon och tillägger:

– Jag förstår skolans organisation och inre förutsättningar. Tommy hade kommit på vikten av föräldrarna långt innan jag gjorde det. Ibland tyckte jag att han tjatade om dem, men nu förstår jag hur viktiga de är. Alla föräldrar vill vara med och stötta sina barn. Jag tycker att lärarna ska fråga föräldrarna ”vad tycker du är viktigt för ditt barn i skolan” för att kunna skaffa en gemensam plattform för det kommande samarbetet. Utifrån det kan man sedan försöka förtydliga vad man som lärare och förälder kan bidra med.

Eva-Britt Leander, engagerad projektledare Spånga-Tensta.

Evis jobbar med projektet på två skolenheter i Tensta, Enbacken-Gullinge skolor och Hjulstaskolan. Hon säger att hon hjälper dem att syna sig själv i sömmarna och ser till att de inte drunknar i allt det praktiska utan också håller sin långsiktiga utveckling vid liv.

– Jag gör det jag kan för att stötta skolorna. Jag förstår att de inte har möjlighet att ägna mig och projektet 100 procent. Däremot försöker jag hålla dem på banan utifrån de målsättningar som de själva uttryckt och det arbete som de redan gör, säger hon.

Ungefär var sjätte vecka träffas de på formella skolledar möten, men däremellan har hon tät informell kontakt med skolledning och lärare på båda skolorna. Hon deltar också på arbetslagsledarträffar regelbundet.

– En idrottsledare sätter upp ett tydligt mål, som man förstår och som känns meningsfullt och realistiskt, som skapar sammanhang helt enkelt. Så måste skolledarna också jobba så att alla på skolan känner sammanhang, säger hon.

För att kunna skapa sammanhang tror Evis att det är viktigt att skolan jobbar med Trestadsprojekt utifrån där de själva är.

– Det finns så många projekt som skolor erbjuds och för att få pengarna får man försöka beskriva skolan så att den "passar in" i projektbeskrivningen oavsett om den gör det eller inte. Projektidéen kan vara bra men ligger fel i tiden, den finns inte i ett sammanhang som är begripligt för alla inblandade. Här

försöker Trestad göra tvärtom och därför har varje skola fått förtroende att jobba från sin egen situation. Det gör också att projektet ser olika ut på våra två skolor, säger hon och fortsätter:

– Trestad tar vara på skolans egna ambitioner, erfarenheter och långsiktiga mål och stöder utvecklingsprocessen. Grundtanken är att "alla vill och kan" bidra till en positiv utveckling om de blir tillfrågade på ett respektfullt sätt och får tid och hjälp att formulera sig. Det gäller för skolledare, lärare, föräldrar och barn.

En viktig uppgift har varit att sprida vikten av föräldrasamverkan.

– På föräldramöten måste föräldrarna också få prata och fråga, inte bara bli informerade. Min roll är att få lärarna att fundera kring frågor som "vad vill vi med föräldrarna". Jag försöker motivera dem att de som lärare ska inge hopp och även berätta det positiva, säger hon.

NÄR DET BLIR PROBLEM finns det stora vinster om föräldrar och skolan kan jobba tillsammans. Många föräldrar har kanske själv dålig erfarenhet av skolan och det kan smitta av sig på barnen, men genom att försöka se vinsten i att vara enade som vuxna kan man med gemensamma krafter hjälpa ett barn som stöter på problem.

– Vi kan till exempel komma överens om att det är föräldrarnas ansvar att barnet kommer till skolan och vad läraren ansvarar för där samt att vi hör av varandra om det skulle vara några problem. Det viktiga är att man sätter upp gemensamma mål och att barnet känner att skolan litar på föräldrarna och tvärtom, säger hon.

Hon tror mycket på "det goda samtalet", där man lär sig att lyssna och respektera dem man pratar med.

" Ingen är störd, missbrukare eller bråkstake hela tiden, man måste försöka hitta det friska hos varje person. "

– Vill hem och skola samma saker, är ambitionsnivån den samma? Det gäller också att kunna skapa sammanhang för alla parter, det vill säga att man förstår samma saker, att det känns meningsfullt och att överenskommelsen är hanterbar. Den ömsesidiga tilliten är A och O, speciellt kring barn som det finns oro för, säger hon.

Detta är ett av skälen till att hon under projektet har jobbat lite särskilt med hemspråklärarna. I Tensta finns många olika modersmål och för en del föräldrar kan det vara svårt att förstå vad som sägs när de träffar någon från skolan. Tillsammans med hemspråklärarna har Evis ordnat föräldramöten på hemspråket.

–Många föräldrar känner inte till förutsättningarna och målen i den svenska skolan och det blir lätt en massa fantasier när man inte kan prata med varandra. Visst går det att ha med

Stämningsfull interiör från Hjulstaskolan.

tolkar på mötena men när det är många olika språk som det ska tolkas till samtidigt är det svårt att ha diskussioner. Det är svårt att skapa ett trivsamt sorl.

Under året har de haft sju till åtta möten på de största språken, ett möte per termin och språk.

– Vi har lagt upp dem som vanliga föräldramöten, de och jag ställer frågor till varandra och försöker förklara olika saker. Många fantasier och fördomar kommer på skam på detta sätt. Många säger att de känner som om svenska skolan inte låter dem vara föräldrar. Många är också bekymrade över ordningen. De har strängare regler hemma än vad skolan har och då är det bra att prata kring detta. Att ha möten där man inventerar möjliga lösningar tillsammans skapar ökad delaktighet och realistiska förväntningar på varandra.

ATT TA UPP SVÅRA FRÅGOR med föräldrarna kan kännas jobbigt och många kanske drar sig för att ställa dem.

– När jag frågar lärarna vad de skulle vilja med föräldrarna svarar de ofta med en önskan om att få föräldrarna att samarbeta och att man skulle kunna hjälpas åt med barnen.

Som lärare måste man vara nyfiken, engagerad och fundera kring "hur" man vill samarbeta kring det barn som stöter på problem i skolan. Jämföra problembild och lösningsförslag med föräldrar och barn. Uppfattar vi samma sak? Skapa hopp om att det finns möjligheter att förändra genom att man söker och finner tillit hos varandra, säger hon och tillägger:

– På samma sätt behöver läraren stöd och tillit i lärargruppen och till skolledningen. Man måste känna att man vinner något på sitt engagemang och att det finns en chef som är intresserad av hur jag som lärare försöker att klara mitt jobb. Man kan till exempel börja med att avsätta tid för att gemensamt diskutera hur den goda skoldagen ser ut. Det stärker ett ömsesidigt förtroende mellan läraren och skolledningen, avslutar Evis.

Mustapha Ourti, hemspråklärare i arabiska.

FÖRÄLDRAMÖTET ett forum för diskussion

Ibland kan det kännas jobbigt att gå på föräldramöten, risken att bli klassmamma eller att man somnar av lärarens entoniga information kan verka skrämmande. När man dessutom inte förstår språket så bra blir steget till föräldramötet ännu längre. Därför har man nu föräldramöten på hemspråk i Hjulstaskolan i Tensta.

Vi träffar Mustapha Ourti, hemspråklärare i arabiska, och Yosuf Mohamed som kommer från Somalia. De har båda två jobbat med föräldramötena på hemspråken och båda är nöjda med resultaten.

– Föräldrarna behövs i skolan. Även om de förstår och kan tala svenska vågar de inte prata, ifall det skulle bli fel. Dessutom är det svårt att hela tiden översätta i huvudet, säger Mustapha.

I den somaliska gruppen var det inte så många som kom till det första mötet på modersmål. Men på det andra mötet och de följande blev det fler och många ställde frågor. Nu när det varit några möten går till och med föräldrarna till de somaliska barnen och väntar på nästa möte. För dem har mötena också blivit ett forum där de kan diskutera synen på somalier i Sverige.

– Många tycker att man verkar ha fobi för somalier här. Som jag ser det bidrar det till att många känner misstro för hur deras barn har möjlighet att utvecklas här. För att råta ut lite av den misstron krävs det att man börjar förstå det svenska systemet, säger Yosuf.

För att förstå den svenska skolan behövs någon som förklarar, men utifrån den punkt man befinner sig som förälder. Genom att ha möten på hemspråk kommer man kanske ett steg närmare förståelse. Även alkohol och droger kan vara obegripligt när man kommer från ett annat land.

– Det finns inga somaliska föräldrar som pratar om droger, de tänker inte ens på att det finns några droger, utom kat. Men det räknar de inte som en drog. Men när barnen kommer hit till Sverige händer det att de dricker alkohol och om de kommer hem påverkade är det svårt för föräldrarna att förstå vad som hänt deras barn. De kanske till och med tror att hon eller han blivit galen, säger Yosuf.

I den arabiska gruppen är det mycket ovanligt att någon dricker alkohol.

– Ska man handla på Systembolaget en fredag, åk till Tensta, där finns aldrig några köer, skojar Mustapha.

Yosuf Mohammed.

FÖRÄLDRARS ENGAGEMANG GER RESULTAT

Enbackens skola ligger strax nedanför Tensta centrum och är en ljus luftig nybyggd skola. Det första som möter besökaren är en rund bemannad reception som ger ett välkomnande intryck.

TILLSAMMANS MED Trestadsprojektledaren i Spånga-Tensta, Eva-Britt, Evis, Leander, träffar vi Stefan Ljungdahl och Ninni Forsberg. De är båda ämneslärare på skolan och har många års erfarenhet i läraryrket och för tredje gången är de klasslärare och delar mentorskap för en klass. Detta gör dem samspelta och när de fick möjlighet att vara en del av Trestadsprojektet fungerade det från första stund.

– Det blev som ett förtydligande av de saker vi redan gjort utan att vi förstätt det, berättar Ninni.

De träffade Evis våren 2003 och började jobba med henne i Trestadsprojektet.

– En av de viktigaste sakerna som jag ville förmedla är känslan av att barnen ska klara skolan och känna sig delaktiga, berättar Evis och fortsätter:

– För att uppnå detta gäller det att läraren skapar en öppen relation med föräldrarna. Att jobba med föräldrasamverkan och att skapa en god kontakt med dem är något Stefan och Ninni redan jobbat en hel del med.

– Vi gör så att efter uppropet går alla barn hem och under två dagar träffar vi varje elev med minst en förälder enskilt innan vi träffar hela klassen igen, berättar Stefan.

Genom att de träffar någon av föräldrarna till alla barnen i klassen har de börjat bygga en bra relation med dem.

– När vi träffar föräldrarna första gången vet vi ingenting om barnen, varken positivt eller negativt, och då låter vi föräldrarna berätta hur barnen haft det tidigare. Föräldrarna får själva berätta om något gått mindre bra för barnen i skolan, säger Ninni.

När de hösten 2003 fick en ny sjuva jobbade de med detta på ett lite annorlunda sätt.

Föräldramötena har förändrats en hel del av Trestadsprojektet.

– Vid första föräldramötet fick föräldrarna själva berätta vad de tycker är viktigt för barnen i skolan och vad som

är angeläget att vi tar upp på mötena. Vi pratade också om vad som är viktigt i föräldraskapet och det stämde väldigt väl överens med vad vi själva tycker. Vi är ju båda två tonårsföräldrar så det är ju lätt att mötas i detta, säger Stefan.

Ninni nickar instämmande till det som Stefan säger:

– Förut utgick vi ifrån vad vi tyckte var viktigt när vi träffade föräldrar, nu har vi mycket mer fokus på vad föräldrarna tycker är viktigt, berättar Ninni.

Genom att samverka med föräldrarna har de också kunnat lösa problematiska situationer. Ett till exempel på detta var när en elev behövde stöd i skolan. I vanliga fall hade skolan löst det själva men den här gången tog man kontakt med föräldrarna. Efter samtal med dem kom de gemensamt fram till en lösning. Föräldrarna föreslog en stödperson från sin egen familj. En okonventionell lösning som visade sig fungera bra.

– På det sättet fick föräldrarna själva vara aktiva i beslutet och inte bara lämna över ansvaret till skolan. Då är det till exempel viktigt att föräldrarna har ett förtroende för skolan och att de och skolan vågar gå halva vägen var, säger Evis.

– Jag ser det inte som någon risk, skulle det inte fungera har skolan ansvaret för att uppmärksamma föräldrarna om detta, skjuter Ninni in.

Stefan Ljungdahl och Ninni Forsberg hjälper sina elever.

Deras arbete med föräldrarna har nu gett ett positivt resultat som märks i klassen.

Att få eleverna att trivas och ta hand om varandra i klassen är också något man jobbar aktivt med. Redan i sjuan började man jobba med kompassamtal. Klassen indelades i grupper om tre elever, som inte umgicks i vanliga fall. Sedan fick de möjlighet att lära känna varandra lite närmare genom ledda samtal. Det har inneburit att om någon till exempel är borta från skolan har de själva tagit ansvar för att ringa och ta reda på varför klasskamraten inte är i skolan.

– De upptäckte att personer som de trodde att de inte betydde något för faktiskt bryr sig mycket. Dessutom fick de tid att reflektera över sig själva och andra och det var mycket bra, berättar Stefan.

Det har gjort att klassen fått en stark sammanhållning som bland annat visade sig när de var ute och paddlade då alla hjälpte varandra utan att gnälla det minsta.

Stefan och Ninni jobbar för att det ska bli ett trevligt klimat i klassen och att man ska försöka hitta öppningar i konflikter.

– Om det händer något tar jag eleverna och sätter mig och pratar med dem. Jag försöker hitta öppningar i samtalet, jag och de föreslår olika alternativ. Andra lärare kan ofta gå i konfrontation. Jag kan vara bestämd men försöker öppna upp samtalet så att eleven har möjlighet att vara med och tycka, säger Ninni.

Det gäller att lägga saker bakom sig och att inte leta efter syndabockar, men ha tydliga ramar för att få eleverna att trivas i klassrummet.

– Man måste ge och ta hela tiden och så måste man försöka ha kontroll över det som händer. För att eleverna ska känna sig trygga behöver vi ha ett gemensamt förhållningssätt och få eleverna att känna sig sedda, säger Stefan.

Trots att Trestadsprojektet i grunden är ett preventionsprojekt så är alkoholprevention inte det viktigaste arbetet i Tensta. Här är det ovanligt att eleverna dricker alkohol, däremot bor de i högriskområden när det gäller kriminalitet. Både Stefan och Ninni tycker att prevention fungerar allra bäst om man pratar om problemen när det finns en naturlig koppling till det.

– Jag är svensklärare och när vi läser böcker får vi ofta bra diskussioner kring dessa. Till exempel när vi läste boken Vinterviken kände många elever igen sig och vi fick en bra diskussion kring rätt och fel.

– Vi har lagt ner mycket tid med klassen och det syns i klassrummet. De är skolmotiverade och tar hand om varandra, säger Stefan.

FOKUS PÅ FÖRÄLDRAR

GAV DRAMATISK MINSKNING AV LVU-PLACERINGAR

I Tensta stadsdelsförvaltning har man under de senaste åren haft stora problem med ungdomsbrottligheten. Detta har lett till att många ungdomar har blivit omhändertagna. Under 2002–2003 hade Tensta ensamt lika många LVU som hela staden i övrigt. Men genom en medveten satsning och deltagande i Trestadsprojektet har dessa siffror dramatiskt förändrats.

DET ÄR LUGNT i Tensta centrum klockan nio på morgonen. Några torghandlare plockar upp grönsaker och frukt. Inne i det lilla köpcentrumet är affärerna stängda och några enstaka personer sitter och läser. Här bor människor från hela världen och det återspeglas på affärerna som har en tydlig internationell prägel. I receptionen på stadsdelskontoret finns information på en rad olika språk.

När stadsdelsdirektören Jack Kindberg fick erbjudandet att delta i Trestadsprojektet blev han genast intresserad.

– Vi hade rätt så mycket ungdomsproblem vid det skedet, framför allt

hade vi problem med brottslighet. Så när vi träffade Precens kände vi att det stämde bra med hur vi ser på det förebyggande arbetet, säger han och fortsätter:

– Vi måste hitta nya vägar för det preventiva arbetet. Numera jobbar vi på att möta föräldrarna med respekt och att se dem som en resurs. Varje barn älskar sina föräldrar och har de föräldrar de har. Hur illa de än fungerar så är det dem vi måste bygga på.

Under flera år har Tensta haft problem med ungdomsbrottligheten och haft många LVU placeringar, det vill säga lagen som ger socialförvaltningen rätt att tillämpa tvångsvård på unga om

Jack Kindberg.

frivillig vård inte är möjlig. Åren 2002–2003 hade Spånga-Tensta lika många LVU placeringar som hela Stockholms stad i övrigt. Men med en medveten strategi har detta förändrats och hittills i år har de bara varit tvungna att tillämpa LVU i ett fall.

– Vi har inga goda erfarenheter att flytta på barnen med hjälp av LVU. Många ungdomar skapar negativa kontakter genom detta och får ingen förändrad livssituation. Att arbeta närmare föräldrarna är mest verkningsfullt. Vi har märkt att trots att de här ungdomarna är på väg utför har de stor respekt för sina föräldrar eller mor/

” – Det är viktigt att alla drar åt samma håll och att vi kommer bort från tanken på vi och dem.”

Elev på Enbackens skola som deltar i Trestadsprojektet. Personen på bilden har inget med artikeln att göra.

farföräldrar. Därför blir det mer kännbart för dem att bli konfronterad med någon i sin egen familj än att bli förflyttad, säger Jack.

I TENSTA HAR MAN jobbat medvetet för att få skolan och socialtjänstförvaltningen att arbeta gemensamt. För detta arbete har man Tommy Jurdell anställt som underlättare och metodutvecklare. Trestadsprojektet har alltså ingått i ett bredare utvecklingsarbete som pågår i hela stadsdelen.

– Det är viktigt att alla drar åt samma håll och att vi kommer bort från tanken om vi och dem. Istället ska man känna att socialarbetare och lärare är kollegor med olika kompetens som kan hjälpa varandra. Om den känslan finns inser man att det blir ett gemensamt uppdrag och att det inte längre går att föra över ansvar på varandra, säger Jack Kindberg.

Att stadsdelen redan var på gång i sitt arbete när man tackade ja till Trestadsprojektet har naturligtvis bidragit positivt till gensvaret och genomslagskraften i arbetet för både Tommy och Eva-Britt. Skolan och socialtjänsten har så att säga fått tillträde till varandras områden och

preventionsfrågorna har kunnat få en naturlig plats i det dagliga arbetet.

Spånga-Tensta är en av Stockholms invandrartätaste stadsdelar och det kan vara svårt att bygga goda relationer med föräldrar som kommer från andra länder. Men genom ett medvetet samarbete med föräldrarna i skolan är det lättare att få en varaktig kontakt med dem.

– Föräldrarna är upp vuxna i en annan kultur som i många fall har andra normer och traditioner än vad vi har, säger Jack Kindberg. Jag tycker att det är viktigt att fundera över vad vi kan acceptera i vårt samhälle. Genom att få kontakt med föräldrarna och få dem att bli personligt engagerade i det som händer i skolan vinner även det kringliggande samhället mycket.

NU ÄR PROJEKTTIDEN för Trestad i det närmaste avslutad men Jack Kindberg vill se en fortsättning på projektet.

– Allt förändringsarbete tar tid och en del har svårt att tro på några vinster innan man kan se positivt resultat. Men vi kommer att ha kvar projektet på ett eller annat sätt.

Annika Fyregård.

Positiv till dialog

Annika Fyregård har en son som går i sjuan på Bergholmskolan i Bagarmossen. Hon är positiv till att ha en dialog med skolan och när hennes son började i sexan blev alla föräldrar inbjudna till ett möte tillsammans med sina barn.

– Vi fick presentera oss och prata lite kring oss själva. Sedan får vi veckobrev med e-post, där läraren skriver om det de gör och om det är några problem. Så jag känner mig ganska informerad om vad som händer, säger hon och fortsätter:

– Jag känner mig alltid välkommen till skolan, men jag vet att det finns föräldrar som inte vill gå till skolan. Det hänger nog ihop med hur de själva hade det när de gick i skolan.

I sexan fick hennes son en helt ny klass, med elever från flera olika skolor och klasser. Detta gjorde att det blev en ganska hård attityd i klassen.

– Vi har haft lite problem med att en del har varit otrevliga. Men om man ska bryta sådant måste nog all personal på skolan ha nolltolerans mot ord som hora. Det går ju inte att komma ut i arbetslivet och prata på det sättet. Vi har haft möten där vi har diskuterat normer och hur man ska vara mot varandra. Det är bra när vuxna och barn diskuterar med varandra, då lär man känna varandra bättre.

Det som Annika upplevt som problematiskt i sin kontakt med skolan är utvecklingssamtalen.

– Det blir lätt envägskommunikation då, jag skulle uppskatta om vi blev informerade före samtalet vad de skulle ta upp. För när man sitter där vet man inte vad man ska säga. Om vi fått reda på det i förväg hade vi kunna prata om det hemma och förbereda oss. Då tror jag att man skulle vara mer aktiv, både jag som förälder och barnen, nu sitter min son och mest ser trött ut. Det är svårt att ha något att bidra med om man inte tänkt igenom det.

GÅ TILL JOBBET MED LITE LÄTTARE STEG...

Det ställs ofta krav på att skolan ska förhindra olika problem bland ungdomar. Förhoppningarna är stora, allt ska skolan klara. Som lärare kan man uppleva det som att man får en massa extraarbete. Hur ska vi klara av detta också, vi som har så mycket att göra med att nå målen för elevernas lärande?

Men förebyggande arbete i skolan behöver inte vara en pålaga. Tvärtom är det så att skolans prevention behöver sättas in i ett skolutvecklingsperspektiv för att lyckas. Att öka elevernas studieprestationer går hand i hand med att förebygga kriminalitet och missbruk. Det leder i sin tur också till att lärarna börjar gå till jobbet med lite lättare steg.

Inom projektet Trestad Skola har man med skolutveckling som utgångspunkt förändrat och fördjupat skolans förebyggande insatser. I den här skriften redovisas erfarenheterna från Bergholmsskolan i Skarpnäck, Enbacken-Gullinge skolor och Hjulstaskolan i Spånga-Tensta, Solbergaskolan i Älvsjö och Sofia skola i Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning i Stockholm.

Välkommen att läsa om projektskolornas arbete i den här tidningen.

